

AGNIESZKA WYSOCKA

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0002-9795-952X

**VIII Ogólnopolska konferencja naukowa
z cyklu „Architektura miast”:
„Architekci w miastach XIX i XX wieku”
(Bydgoszcz, 24–25 września 2020)**

Bohaterami ósmego już spotkania badaczy architektury i urbanistyki XIX i XX wieku byli architekci. Zgodnie z sugestiami komitetu naukowego skoncentrowano uwagę na postaciach, które do tej pory pozostawały nierozpoznane. Takie też tematy wystąpień konferencyjnych zostały wybrane. Dodajmy, że cykliczność i dobór tematyczny kolejnych sesji naukowych są rozpoznawalne, a bydgoska konferencja „Architektura miast” staje się coraz ważniejszą platformą wymiany myśli naukowej związanej z szeroko pojętym krajobrazem miejskim.

Intencją organizatorów konferencji było przypomnienie działalności tych architektów, którzy nie są szerzej znani, chociaż na przykład w mniejszych ośrodkach miejskich odegrali znaczącą rolę. Przygotowanie spotkania nie przebiegało w ustalony i wypracowany już sposób. Pandemiczne czasy (walka z COVID-19) wymusiły reżim sanitarny i hybrydowy system prowadzenia obrad. Z częścią uczestników kontakt zapewniały internetowe platformy komunikacyjne, dwie osoby przysłały swoje teksty do odczytu. Było to wyzwanie, ale też sprawdzian możliwości i opanowywanie nowych umiejętności – tak dla prelegentów, jak i dla organizatorów. Być może taki system na dłużej zagości nie tylko w świecie nauki.

Podczas dwóch dni obrad skupiono się przede wszystkim na prześledzeniu dróg twórczych (czasami niezwykle zagmatwanych), tego, gdzie architekci się uczyli i studiowali, skąd czerpali inspiracje, jakie były ich poglądy artystyczne. Pamiętając o historii Polski w XIX i na początku XX wieku, interesująca była analiza dokonań polskich architektów,

którzy pracowali poza obszarem ziem polskich, znajdujących się wówczas pod zaborami.

Wprowadzeniem w tematykę konferencji były uwagi na temat tytułatury związanej z zawodem architekta na terenie Prus i Cesarstwa Niemieckiego. Jak dowodził mgr inż. arch. Bogusław Małusecki z Archiwum Państwowego w Katowicach oddział Gliwice, ta problematyka jest bardzo zawiła: „Profesja budowniczego przez wieki błąkała się pomiędzy różnymi jej określeniami, od prostego »budowniczego« przez różne rodzaje »mistrzów« – po »architekta«”. Sprawę komplikował system nauczania, a później praktyczna droga kształcenia i szereg egzaminów państwowych, uzależnionych od wyborów zawodowych poszczególnych osób (*Droga do zawodu budowniczego na prowincji pruskiej w XIX i XX wieku na przykładzie Gliwic. Tytułatura zawodowa i jej ewolucja*).

Architektom, którzy do tej pory pozostawali mało znani, a wręcz zapomniani, swoje prezentacje poświęcili m.in. dr inż. Robert Gawęł z Muzeum Krakowa, przypominając Charlesa de Hoeferna, inżyniera pracującego na przełomie XVIII i XIX wieku w wielickim urzędzie cyrkularnym. Jego spuścizna, w postaci planów urbanistycznych, projektów architektonicznych, odnaleziona do dziś to zaledwie kilkanaście pozycji. Mimo to możliwe jest na ich podstawie dostrzeżenie wysokiego profesjonalizmu Hoeferna (*Charles de Hoefern, bliski nieznanomy z Ludwinowa*). Również związany zawodowo z Muzeum Krakowa Jakub Jastrzębski skupił uwagę na nieznanym szerzej architekcie – Antonim Dostalu. Autor wystąpienia omówił przede wszystkim projekty Dostala z lat 1905–1914 przygotowywane dla krakowskiego Podgórza. Antoni Dostal był autorem budynków użyteczności publicznej i domów – od kamienic po wille. W swoich projektach sięgał po późny historyzm, wczesny modernizm i wiedeńską odmianę secesji (*Antoni Dostal – budowniczy nowoczesnego Podgórza*). Z dawnym województwem krakowskim związany był bohater, którego sylwetkę i dokonania przybliżyła dr Barbara M. Gawęcka z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Wilhelm Giersz, działający na przełomie XVIII i XIX wieku, jest przykładem architekta, którego aktywność przypadła na okres dynamicznych zmian, kiedy to w niespotykany do tej pory sposób zaczęły rozbudowywać się miasta (*Wilhelm Giersz – Asesor Budowniczy Województwa Krakowskiego*). Najbliższą naszym czasom architekturę pokazał na przykładzie rodzinnej spółki architektonicznej mgr Adrian Talarz z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Częstochowie. Jako jedyny omówił twórczość projektową kobiet-architektek

(Czesław Kotela i Irena Kotela – architekci częstochowscy z okresu PRL-u).

Na tle ogólnopolskiej i nie tylko (mgr Katarzyna Węglińska z Instytutu Sztuki PAN w Warszawie przypomniała *Losy polskich architektów w Charkowie*) działalności projektowej bardzo ciekawie wybrzmiały wystąpienia dotyczące terenów obecnego województwa kujawsko-pomorskiego. Mgr Katarzyna Kluczajd z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu zaprezentowała postać Ericha Jerusalema z Rudaka (obecnie dzielnica Torunia), czynnego w Toruniu w latach 1908–1920. Prelegentkę najbardziej zainteresował kontekst przestrzeni wspólnej ukształtowanej przez architekta – w krótkim czasie i w jednym miejscu, oraz próba stworzenia reprezentacyjnej przestrzeni łączącej śródmieście z Bydgoskim Przedmieściem (*Erich Jerusalem z Rudaka i jego królestwo na Bydgoskim Przedmieściu w Toruniu*). Natomiast mgr Bogna Derkowska-Kostkowska z Pracowni Dziedzictwa Kulturowego Kujawsko-Pomorskiego Centrum Kultury w Bydgoszczy zaprezentowała wyniki swoich badań nad budowniczym Walterem Zagermannem, pracującym głównie na terenie przedmieścia Bielawy (obecnie dzielnica Bydgoszczy), autorem kamienic i willi o wczesnomodernistycznej stylistyce (*Walter Zagermann, architekt z bydgoskich Bielaw*).

Sugestia komitetu naukowego, dotycząca prezentowania architektów „z drugiego szeregu”, okazała się bardzo trafna. Udało się w ten sposób uniknąć tematów wpisanych już w historię architektury XIX i XX wieku. Spotkanie pokazało, jak wiele jeszcze tematów czeka na rzetelne i pogłębione badania, a organizatorzy stanęli na wysokości zadania, profesjonalnie przeprowadzając w trudnych czasach konferencję w gościnnych progach Salonu Hoffman i w internetowej przestrzeni, w której wszystko może się zdarzyć.

Komitet naukowy: prof. dr hab. Jacek Woźny, dr hab. Hanna Grzeszczuk-Brendel, dr hab. Marek Romaniuk, sekretarz naukowy – dr Agnieszka Wysocka

Patronat: Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Prezydent Miasta Bydgoszczy, Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Stowarzyszenie Architektów Polskich SARP oddział w Bydgoszczy

Organizatorzy: Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy